

ATFETME TEORİSİ: ÖĞRENCİLERİN BAŞARI VE BAŞARISIZLIKLARINI DEĞERLENDİRMEDEKİ ATFETME FARKLILIKLARI

Yrd.Doç.Dr. Yıldırım KIZGIN
Muğla Üniversitesi
Muğla Meslek Yüksekokulu
ykizgin@mu.edu.tr

Öğr.Gör. Taner DALGIN
Muğla Üniversitesi
Muğla Meslek Yüksekokulu
tanerdalgin@mu.edu.tr

ÖZET

Öğrencilerin öğrenme ve ders çalışma konusundaki motivasyonları temel olarak geçmişte elde ettikleri sonuçları değerlendirmeleri ve bu değerlendirmeler sonucunda yeni davranışlarını nasıl şekillendirecekleri konusundaki kararlarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu noktada, insanların kendilerinin ya da diğer bireylerin davranışlarının nedenlerini anlama süreci olarak tanımlanan Nedensellik Yükleme (Atfetme) kavramı oldukça önemlidir. Bu çalışmada öğrencilerin başarı ve başarısızlıkla ilgili değerlendirmelerini atfetme kavramı kapsamında anlamak amacıyla Muğla Meslek Yüksekokulu öğrencilerine yönelik bir alan çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin başarı ve başarısızlık durumlarını şans, çaba, zorluk ve yetenek faktörlerinden hangilerine bağladıkları tespit edilmiş ve bu sonuçlar üzerine çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin başarısızlık durumunda en fazla zorluk (3,28) faktörüne, en az yetenek (2,86) faktörüne atıfta bulunmakta, başarı durumunda ise en fazla çaba (3,54) faktörüne, en az zorluk (2,94) faktörüne atıfta buldukları görülmüştür. Bu sonuçlar öğrencilerin başarı ve başarısızlık durumlarını değerlendirirken, kendine yontma yanlılığı içinde olduklarını göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin şans, çaba, zorluk ve yetenek faktörlerine atfetme derecelerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği, okudukları program türüne göre ise anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Atfetme Kuramı, Atfetme Hataları, Kontrol Odağı*

ATTRIBUTION THEORY: ATTRIBUTION DIFFERENCES OF STUDENTS BETWEEN SUCCESS AND FAILURE CIRCUMSTANCES

ABSTRACT

The motivation of students about learning and studying lesson is effected by their evaluation of previous consequences and their decision that occur the end of this evaluation process. At this point "Attribution Theory" is an important concept that defined as making causal inferences about consequences of different behaviors. In this study, the field research on Muğla Vocational School students applied for understanding their evaluations about consequences in success and failure scenario. The purpose of the study is to ascertain level of attribute luck, effort, ability and difficulty factors for success and failure scenario and evaluate attribution differences in two case results. According to findings, in unsuccess result scenario, students attribute at most difficulty factor (3.28), at least ability factor (2.86). In success result scenario, students attribute at most effort factor (3.54), at least difficulty factor (2.94). The findings support other current studies' findings about individuals have self-serving bias when attribute their success and failures. Also, level of attribute luck, effort, ability and difficulty differs according to gender, but don't differ according to branches.

Keywords: *Attribution Theory, Attribution Biases, Locus of Control*

1. GİRİŞ

Atfetme teorisi uzun zamandır yönetim ve eğitim bilimleri alanında temel unsur olan bireylerin davranışlarını daha iyi anlamak açısından önem arz eden bir konudur (Bettman and Weitz, 1983: 166; Folkes, 1984: 398; Weiner, 2000: 383). Öğrencilerin başarı ve başarısızlık durumlarını değerlendirmeleri ve bunları açıklamakta kullandıkları argümanlar, aynı zamanda öğrencilerin başarıya ulaşmak için gelecekte gösterecekleri davranışları belirlemektedir. Öğrencilerin öğrenme ve ders çalışma konusundaki motivasyonları temel olarak geçmişte elde ettikleri sonuçları değerlendirmeleri ve bu değerlendirmeler sonucunda yeni davranışlarını nasıl şekillendirecekleri konusundaki kararlarıyla doğrudan ilişkilidir. Öğrencilerin motivasyonlarını sürekli kılmak konusunda değerlendirme sürecinin iyi analiz edilmesi oldukça önemlidir. İnsanların ulaştıkları başarılı veya başarısız sonuçların sebeplerini nelere attettiklerini anlamak ve eğer atfetme süreçlerinde hatalar mevcutsa bu hataları belirlemek, öğrencileri istenilen davranışlara yönlendirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmada öncelikle atfetme kavramı, atfetme kuramları ve atfetme kuramlarının gelişimi ve atfetme hataları konusunda literatür bilgisi verilmiştir. Daha sonra bu literatür bilgisi kapsamında Muğla Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma da öğrencilerin başarı ve başarısızlık durumlarını şans, çaba, zorluk ve yetenek faktörlerinden hangilerine bağladıkları tespit edilmiş ve bu sonuçlar üzerine çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır.

2. ATFETME KAVRAMI

Nedensellik yükleme (atfetme) insanların kendilerinin ya da diğer bireylerin davranışlarının nedenlerini anlama sürecidir (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 17). Anlama dürtüsü ya da yaşantılardan anlam çıkartmak insanları güdüleyen bir güçtür (Weiner, 1984: 16). Atfetme süreci hem bireyin kendi davranışlarını anlamlandırması, hem diğer insanların davranışlarını değerlendirmesi, hem de bireyin algıladığı olayları anlama kavuşturması ya da yorumlaması açısından önemli bir yere sahiptir. Atfetme teorisine göre bireyler çeşitli sonuçlara nasıl ulaşıldığı konusunda genellemeler yapmak için davranışların sebebini sistematik olarak değerlendirir (Heider, 1958: 138). İnsanların nedenlerle ilgili olarak yaptığı çıkarımlar, ileride göstereceği davranışları doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Bu nedenler ile ilgili yapılan çıkarımların (yüklemelerin) davranışlarımızı yönlendirmesi Atfetme Teorisinin en önemli noktasıdır (Arık, 1996: 255). Atfetme konusunun temelini neden ve sonuçlar arasındaki ilişki ve bireylerin algıladıkları sebeplerin davranışlarını nasıl etkilediği oluşturmaktadır (Gronhaug ve Falkenberg, 1994: 23). Atfetme neden-sonuç ilişkisinin çıkardığı analitik bir süreçtir.

Atfetme teorisi; bireylerin önce nedenleri tayin etmek, çıkarmak üzere güdülendiğini, ikinci olarak bundan sonraki davranışlarını, çıkardığı bu sebepler üzerine dayandırdığını ve üçüncü olarak da bütün bu süreçleri yönlendiren genel prensip ve kurallar oluşturduğunu ileri sürmektedir (Duman, 2004: 6). Atfetme süreci, özellikle motivasyonda teşvik araçları ile bireylerin verimliliğinin sağlanması ve istenilen davranışların sergilenmesi konusunda önemli bir hususu oluşturur. Ayrıca atfetme, örgütsel amaçlara erişmenin ne tür örgütsel ve çevresel düzenlemelerle ilgili olduğunun

anlaşılması ve algılanmasını sağlayacaktır. Kısaca atfetme süreci ile şu hususlarda algısal yorumlar yapılabilmektedir:

- Belirli bir olayın nedenlerine inme ve anlama
- Olayın sonuçları için sorumluların kimler olduğunu ortaya çıkarma
- İnsanların davranışlarının nedenlerine inme ve bunları ortaya çıkaran kişisel özellikleri belirleme

Atfetme ile ilgili bir başka önemli kavram kontrol odağıdır. Kontrol odağı bireyin kendini etkileyen olaylar üzerinde kontrol gücünün kaynağını değerlendirme şeklindedir. İç kontrol merkezine sahip olan bireyler kendi davranışlarının ve faaliyetlerinin hayatlarındaki birçok olay üzerinde etkili olduğuna inanır. Dış kontrol merkezi inancına sahip olan bireyler ise kendilerine ne olacağına değişimin ve diğerler insanların belirlediğine inanırlar (Mansourian ve Ford, 2007: 660). İç kontrol merkezine sahip olan insanlar kendi geleceklerini şekillendirmek için daha fazla çaba gösterme, daha fazla kendine güven ve özsaygı gibi niteliklere sahiptir ve kendi konumlarını kavrayabilmek için çevreden daha aktif bilgi toplarlar. Dış kontrol odağına sahip insanlar ise mevcut durumlarını değiştirmek için çaba göstermez, kaderci bir anlayışla koşullara pasif bir şekilde razı olurlar (Struthers vd., 2001: 170).

2.1. Atfetme Kuramları ve Atfetme Kuramlarının Gelişimi

Heider (1958: 141) Sağduyu (Naive) Psikolojisi isimli çalışmasında davranış aksiyonunun bireysel ve çevresel güç olmak üzere iki bileşene bağlı olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Davranış çıktısı bireysel ve çevresel bileşenlerin bir çıktısı ve aralarındaki ilişkinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bireysel bileşenler, bireyin niyeti ve çabasıyla belirlenen motivasyon faktörleri ve bireyin nitelikleriyle ilgili yetenek, huy gibi özelliklerdir. Çevresel bileşenler ise, görev zorluğu şans gibi bileşenlerdir (Specht, Fichtel ve Meyer, 2007: 536). Davranışın kaynağını içsel kontrolde gören bireyler, davranışlarının nedenlerini sürekli kendileri ile ilgili etmenlere bağlarlar. Buna karşılık dışsal kontrole inanan kişiler davranışlarının nedenini şans, kader, kısmet gibi etmenlere dayandırır (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 18). Heider'in çalışmalarında temel amaç kişilerin bireysel algıları ve kişilerarası davranışlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Heider'in çalışmalarını temel alan Weiner Atfetme Teorisini geliştirmiştir. Weiner'in çalışmasına göre bireyin yetenekleri ve çabası hakkındaki algılamaları bilişsel, etkin ve hevesli performansının algısal sebepleri olarak görülebilir (Specht, Fichtel ve Meyer, 2007: 537). Weiner'a göre atfetme bireyin, başarı veya başarısızlığının sebeplerini birtakım faktörlere bağlamasıdır (Chen vd., 2009: 181). Weiner'in atfetme teorisinin temel odağı bireyin başarısının sebeplerini nasıl algıladığı ve bu algıların geçerli davranış üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileridir. Atfetme teorisi davranışların belirleyicilerini başarı odaklı bir model eşliğinde açıklar (Cort, Griffith ve White, 2007: 12). Weiner bireyin performansını etkileyen algısal faktörleri, algılanan yetenek, algılanan çaba, algılanan şans ve algılanan iş zorluğu olarak dört başlık altında toplamıştır (Specht, Fichtel ve Meyer, 2007: 537).

Bu dört etmen denetimin kaynağı, durağanlık (kalıcılık) ve kontrol edilebilirlik boyutlarında incelenebilir. Denetimin kaynağı yönünden değerlendirildiğinde, yetenek

ve çaba içsel, işin güçlük derecesi ve şans dışsal etmenler olarak sınıflandırılabilir (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 18). Bu boyuta göre, birey başarı ve başarısızlığı içsel faktörlere bağlıysa, başarı övünmeye neden olur ve güdüyü artırır. Başarısızlık ise bireyin kendine güvenini azaltır (Duman, 2004: 7). Eğer birey dış denetim odağına sahipse olayları dış etkenlerin kontrol ettiğini düşünecek ve davranışları ile elde ettiği sonuçlar arasında düşük bir ilişkinin olduğunu düşünecektir (Duman, 2004: 8).

Durağanlık boyutunda ise nedensel etmenler değişme gösterenler ve göstermeyenler olmak üzere iki grupta toplanabilir. Burada durağanlıktan kasıt, başarı yada başarısızlığa yol açan etmenin birey tarafından değiştirilebilir olup olmadığıdır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde yetenek ve işin güçlüğü durağan (değişme göstermeyen), çaba ve şans durağan olmayan (değişme gösteren) etmenlerdir (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 19). Bireyin durağanlık boyutundaki değerlendirmesi gelecekteki başarı ve başarısızlık beklentisini etkilemektedir (Struthers vd., 2001: 170). Eğer birey başarısızlığının sebebini değişme göstermeyen faktörlere bağlıysa gelecekte başarısızlığının devam edeceğine inanmakta, değişme gösteren faktörlere bağlıysa başarılı olabileceğine inanmaktadır.

Weiner ve arkadaşları daha sonra bu iki boyuta kontrol edilebilirlik boyutunu da eklemiştir. Kontrol edilebilirlik, başarı yada başarısızlığa yol açan etmenin birey tarafından denetlenebilirliğini ifade eder (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 19). Örneğin bir iş harcanan çaba kontrol edilebilir bir nitelik taşıırken, işin güçlüğü kontrol edilemez bir nitelik taşır. Birey kontrol edebileceği bir durumda başarısız olursa, suçluluk ve utanma duygusunu hisseder. Kontrol edilebilir bir durumdaki başarısından ise öğünür ve gurur duyar. Kontrol edemediği durumlardaki başarısızlık ise, olumsuzluğa neden olan kişi ya da kuruma karşı kızgınlık duygusunu yaratır. Başarılı olursa başarı şansa bağlandığı için bireyi çok fazla mutlu etmez (Duman, 2004: 9). Weiner ve arkadaşları tarafından geliştirilen bu modeli tablo 1'deki gibi özetleyebiliriz.

Tablo 1: Atfetme Teorisinin Nedensel Boyutlarına Göre Sınıflandırılması

	Yetenek	Çaba	Zorluk	Şans
İçsel Nedenler	XX	XX		
Dışsal Nedenler			XX	XX
Kalıcı	XX		XX	
Geçici		XX		XX
Kontrol Edilebilir		XX		
Kontrol Edilemez	XX		XX	XX

Kaynak: Blefare, M.A. (1994), "An Examination of Weiner's Attribution of Emotions and Achievement Motivation in A Classroom Context", *Thesis (M.A. (Ed.))*, Simon Fraser University, s.24.

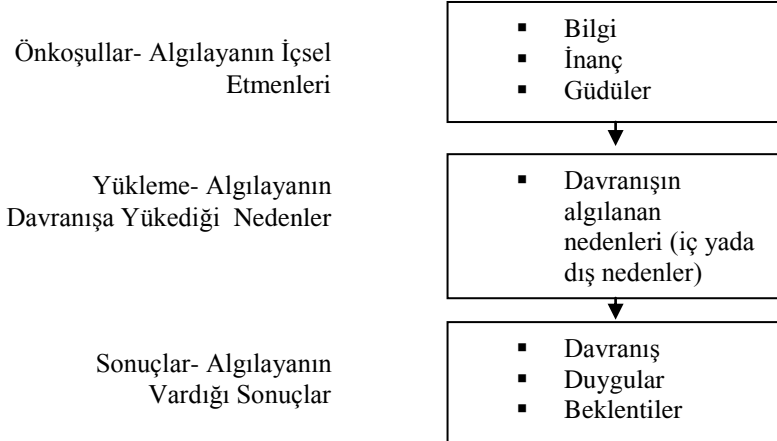
Bireyler geçmiş davranışlarının çıktılarını değerlendirirler ve gelecekteki başarı olasılığını yükseltmek başarısızlık risklerini azaltmak için stratejiler oluştururlar (Cort, Griffith ve White, 2007: 12). Birey başarı ve başarısızlıkla ilgili yaptığı değerlendirme sonucunda ulaştığı yargılara göre gelecek davranışlarını şekillendirecektir. Eğer konu önemli, sonuç beklentilerin dışında ve olumsuz ise bu değerlendirmelerin gelecekteki davranışları şekillendirme olasılığı daha yüksektir (Weiner, 1985). Bu noktada bireylerin elde ettikleri çıktılarının hangi sebeplere dayandıkları önem kazanmaktadır. Eğer birey başarısızlığının sebebini dışsal sebeplere atfediyorsa ileride başarısızlığını

engellemek için fazla çaba harcamazken, başarısızlığın sebebini kendi çaba eksikliği olarak görüyorsa başarıya ulaşmak için gerekli daha fazla çabayı sergileyecektir.

Bireyin nedensel atıfları içsel kontrol odaklı, durağan ve kontrol edilemez olduğu taktirde, bireyde zamanla öğrenilmiş çaresizlik davranışı şekillenecektir (Güler, 2006: 386). Öğrenilmiş çaresizlik, bireyin belirli bir olayda sürekli olarak davranışlarından bağımsız sonuçlarla karşılaşması sonucunda olayın kendi kontrolünde olmadığı yargısına ulaşması ve gelecekte benzer durumlarda, söz konusu davranışı sergilemeyi bırakmasını ifade etmektedir (Seligman, 1975: 23).

İnsanlar nedensellik yüklerken çoğu kez bilinçli davranmazlar. Algılanan davranışın nedenleri geçmişe ilişkin bazı deneyimleri yansıtır. Bunlar; (1) algılayanın diğer kişi ve durum hakkındaki bilgilerinin miktarı ve bu bilgilerin algılayan tarafından nasıl örgütlendiği; (2) algılayanın inançları ve (3) algılayanın güdülenmesi olarak sıralanabilir (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 21). Şekil 1’de görüldüğü gibi algılayıcıyı etkileyen öğrenme, kişilik, güdülenme gibi etkenler nedensellik yüklem sürecini de etkiler (Slocum ve Hellriegel, 2007: 70). Bu faktörler sebebiyle farklı bireylerin aynı başarı ve başarısızlığı farklı sebeplere atfetmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bireylerin belirli bir konudaki başarı yada başarısızlıkları ile ilgili nedensellik yüklemeleri zaman içinde değişebilmektedir. Birey kendisi ve çevresiyle ilgili yeni bilgiler edindikçe hem kendi başarısının yada başarısızlığını hem de diğer insanların başarı yada başarısızlığını farklı sebeplere atfetmektedir (Gronhaug ve Falkenberg, 1994: 23).

Şekil 1. Nedensellik Yüklem Süreci

Kaynak: Slocum, J.W., Hellriegel, D. (2007), “*Fundamentals of Organisational Behaviour*”, Thomson South-Western: China.

Atfetme teorisine göre kendine güveni yüksek bireyler başarılarını içsel faktörlere, başarısızlıklarını dışsal faktörlere atfetme, kendine güveni düşük bireyler başarılarını dışsal faktörlere, başarısızlıklarını içsel faktörlere atfetme eğilimindedir (Mansourian ve Ford, 2007: 660). Yüksek hedef odaklı birey başarısının çaba sonucunda ortaya çıkacağına inandığı için sıkı çalışma eğiliminde olurken, düşük hedef odaklı

birey başarının dışsak faktörlere bağlı olduğuna inandığı için daha az çalışma eğiliminde olacaktır (Mansourian ve Ford, 2007: 661).

Amerika’da yapılan son dönemlerdeki bazı çalışmalarda, öğrencilerin amaçlarına ulaşmaktaki başarı veya başarısızlıklarını atfetme süreçlerinin içsel şevklerini etkilediği gözlenmiştir (Chen vd., 2009: 181). Ayrıca Amerikan öğrencilerin başarılarını içsel faktörlere, başarısızlıklarını dışsal faktörlere atfettiği yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Bunun yanında, doğu Asya’da öğrencilerin başarısızlıklarını içsel faktörlere (özellikle çaba eksikliği) atfettikleri gözlenmiştir (Bond, Leung ve Wan, 1982: 158). Bu araştırmaların sonuçları temel alınarak, bireylerin atfetme şekillerinin kültürel özelliklere göre değişim gösterebileceği değerlendirilebilir.

2.2. Atfetme Hataları

Atfetme ussal bir süreçtir. Gözlemde bulunan birey çevresindeki olay ve davranışların nedenlerini sistematik ve mantıksal açıdan bulmaya çalışır (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 18). Çevresinde yaptığı gözlemler ve kazandığı deneyimler sonucunda kendi karşılaştığı sonuçları çeşitli sebeplerle ilişkilendirir. Fakat özellikle birey kendi başarı ya da başarısızlığının sebeplerini değerlendirirken objektif olmak konusunda sıkıntı çeker. Bunun sebebi bireyin çevresini algılamadaki yanlılıkları ya da sistematik olarak önceden belirlenmiş usulleri gereğinden fazla kullanmasıdır. Nedenlilik yükleme işlemi içerisinde en sık yaşanan hatalardan birisi insanların durumsal belirleyicileri görmeyerek kişilik özelliklerine ağırlık vermeleridir (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 23). Gözlemci, başarı ya da başarısızlık durumuna konu olan kişinin durumsal belirleyicileri hakkında bilgi sahibi olmadığı için öncelikle bu kişinin kişisel özelliklerine atfetme eğiliminde olacaktır.

Atfetme sürecinde belirginlik, tutarlılık ve fikir birliği (konsensüs) üç temel ölçüttür. Belirginlik ölçütünde bir uyarının ya da nedenin diğer nedenlerden farklı ve ayırıcı bir özelliğinin olması önemlidir. Tutarlılık ölçütünde, neden ile davranış arasındaki ilişkinin uzun süre devam etmesi gerekir. Konsensüs ölçütünde ise diğer kişilerde de aynı neden sonuç ilişkisinin görülmesi gerekmektedir (Arkonuç, 1998: 136). Neden sonuç ilişkisinin bu üç ölçüte uygun olması atfetme sürecini destekleyen unsurlardır. Fakat, bir davranışı bir nedene atfedebilmek için üç ölçütün birlikte var olması gerekirken, insanların atfetme sürecinde bu ölçütleri ya hiç dikkate almadıkları ya da yetersiz bir biçimde dikkate aldıkları görülmektedir. Yani insanlar davranışların nedenini açıklamakta yanlı davranmaktadır (Erdoğan ve Beyaz, 2002: 67).

Yaşanan bir başka atfetme yanlılığı Aktör-gözlemci önyargısıdır. Genelde insanlar kendi davranışlarını çevresel etmenlerle açıklama eğilimindeyken, başkalarının davranışlarının nedenini onların kişiliklerine yüklerler (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 23). Atfetmede ortaya çıkan başka bir yanlılık kendine yontma yanlılığıdır. İnsanlar kendileriyle ilgili başarı durumlarını içsel faktörlere, başarısızlık durumlarını dışsal faktörlere atfetme eğilimindedir. İnsanların kendi düşüncelerinin çevresindeki diğer insanlara da paylaşıldığı yönündeki önyargısı da bir başka atfetme hatasıdır (Can, Aşan ve Aydın, 2006: 23).

Ayrıca bireyler geçmişteki deneyimlerinin etkisiyle gelecekte gösterecekleri davranışlarının sonucunun başarı ya da başarısızlık olacağı konusunda atfetme genellemelerinde bulunabilir. Bu genellemeler bireyi başarısızlığa uğramamak için bazı

olumlu davranışlardan kaçınmaya ya da başarıya ulaşmak için bazı hatalı davranışları sergilemeye yönlendirebilir (Öztürk, 2007: 2). Bu noktada bireyin daha önceki yaşantısında nedenler ve sonuçlar arasındaki ilişkiyi doğru içsel ve dışsal sebeplere bağlamış olması önem kazanmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Araştırma birincil verilere dayalı olup; öğrencilerin başarı ve başarısızlık ile ilgili örnek olayların sebeplerini şans, çaba, yetenek ve zorluk faktörlerinden hangisine atfettikleri ile ilgilidir. Burada amaç öğrencilerin elde edecekleri başarı ve başarısızlık sonuçlarının sebebini hangi faktörlere bağladıklarını ve başarı ve başarısızlık örnek olaylarının sebeplerini değerlendirmelerinde farklılık olup olmadığını tespit etmektir. Bu araştırmanın yapılabilmesi için öncelikle öğrencileri ilgilendiren örnek olaylar oluşturulmuştur. Okul döneminde bütün öğrencileri ilgilendiren başarı ve başarısızlık durumlarını kapsayan ortak nokta sınavlarda elde edilen sonuçlardır. Bu noktadan hareketle, çalışmada öğrencilerin sınavda başarılı ve başarısız sonuçlar elde ettiklerine dair kendileri ile ilgili iki örnek olay verilmiş ve bu sonuçlarda hangi faktörün ne kadar etkili olacağını değerlendirmeleri istenmiştir. Öğrencilerin bu faktörlerle ilgili değerlendirmeleri, gerçekleşen bir sonuçla ilgili değil, gelecekte gerçekleşebilecek potansiyel sonuçlarla ilgilidir. Bu nedenle çalışmada elde edilecek veriler, öğrencilerin şans, çaba, zorluk ve yetenekle ilgili gerçek bir sonuçla ilgili atıflarını değil, geçmişteki deneyimlerine bağlı olarak, gelecekteki atfetme eğilimleri ile ilgilidir.

Araştırma örneklemini 2010 yılı ocak ayında Muğla Üniversitesi Muğla Meslek Yüksekokulu öğrencileri içinden kotalı olarak tesadüfi seçilen öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın ana kütlesi 3556 öğrenci olup; %5 güven seviyesi ile 1,96 ve $p=q=0,5$ alınarak 384 kişi olarak bulunmuştur. Örneklemin belirlenmesinde programların öğrenci sayılarının oranı dikkate alınarak örnek büyüklüğü belirlenmiştir.

Muğla Üniversitesi Muğla Meslek Yüksekokulu öğrencilerine değişik zamanlardaki derslerinde kendi öğretim elemanları gözetiminde bırakılan anket formlarını doldurmaları istenmiş ve anketler öğretim elemanları gözetiminde toplanmıştır. Anket, öğrencinin cinsiyet ve program bilgileri dışında iki alandan oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerden; bir dersten başarısız olmalarının nedenleri ile ilgili ikinci bölümde ise bir dersten başarılı olmalarının nedenleri ile ilgili, Zorluk, Yetenek, Şans ve Çaba faktörlerinin etkisi konusundaki önermelere katılım düzeyleri (1: Hiç önemi yok, 2: Önemli değil, 3: Önemli ve 4: Çok önemli) ile ilgili bilgi vermeleri istenmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla daha büyük bir örnekleme ulaşılabilmek için hedeflenerek 400 anket bastırılmış, eksik bırakılan ve kasıtlı yanıltıcı cevaplardan dolayı 11 anket formu değerlendirmeye alınmamış ve toplamda 389 anket verisi dikkate alınmıştır. Verilerin analizinde SPSS programının 14.0 sürümü kullanılmıştır. Bu yazılım yardımıyla frekans dağılımı, parametrik yöntemlerden tek yönlü ve iç içe gruplu varyans analizi uygulanmıştır. Yapılan analizlerde aşağıdaki hipotezler sınanmıştır.

H_{01} : Şans, çaba, zorluk, yetenek faktörlerine atfetme derecesi başarı ve başarısızlık örnek durumlarına göre değişmemektedir.

H₀₂: Şans, çaba, zorluk, yetenek faktörlerine atfetme dereceleri arasında genel anlamda anlamlı farklılık yoktur.

H₀₃: Başarı ve Başarısızlık durumundaki şans, çaba, zorluk, yetenek faktörlerine atfetme dereceleri cinsiyet faktörüne göre farklılık göstermemektedir.

H₀₄: Şans, çaba, zorluk, yetenek faktörlerine atfetme dereceleri program türü faktörüne göre farklılık göstermemektedir.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmanın Demografik Yapısı

Tablo 2’de öğrencilerin cinsiyet ve program bilgilerine ait veriler yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi olarak bazı teknik bölümlerde öğrencilerin tamamına yakınının erkek olması gösterilebilir.

Tablo 2: Cinsiyet ve Program Türü Bulguları

Cinsiyet	Sayı	%	Öğretim Programı	Sayı	%
Kız	158	40,6	İktisadi	259	66,6
Erkek	231	59,4	Teknik	130	34,4
Toplam	389	100,0	Toplam	389	100,0

4.2. Atfetme Faktörleriyle İlgili Bulgular

Tablo 3’de atfetme faktörlerine verilen skor ortalamaları, standart hata ve standart sapma değerleri verilmiştir. Başarısızlık durumunda en fazla sınımlan bahanenin zorluk (3,28) faktörü olduğu görülürken; en az sınımlan bahanenin ise yetenek (2,86) olduğu görülmüştür. Başarı durumunda ise çaba (3,54) en fazla dayandırılan neden olurken; zorluk (2,94) faktörünün en az sınımlan bahane olduğu görülmektedir. Bu bulgular, bireylerin kendileriyle ilgili başarısızlık durumlarını dışsal faktörlere, başarı durumlarını içsel faktörlere atfettiği yönündeki diğer araştırmalardaki bulguları desteklemektedir (Erdoğan ve Beyaz, 2002: 78). Başarı ve başarısızlık durumlarındaki bu değerlendirme farklılığının kendine yontma yanılısı ile ilgili olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Atfetme Faktör Skorları

Atfetme	Atfetme	Sayı	Ortalama	Standart	Tahminin
Zorluk	Başarısızlık	389	3,28	0,767	0,039
	Başarı	389	2,94	0,986	0,050
Yetenek	Başarısızlık	389	2,86	0,929	0,047
	Başarı	389	3,29	0,831	0,042
Şans	Başarısızlık	389	2,92	0,945	0,048
	Başarı	389	3,03	0,923	0,047
Çaba	Başarısızlık	389	3,14	0,913	0,046
	Başarı	389	3,54	0,712	0,036

4.3. Tek Yönlü Varyans Analizi Sonucunda Ulaşılan Bulgular

Araştırma kitlesini oluşturan bireylerin şans, çaba, yetenek ve zorluk faktörlerine yaptıkları atıfların düzeyinin başarı ve başarısızlık durumlarında farklılık gösterip göstermediğini anlamak için farklılık analizinden yararlanılmıştır. Ayrıca katılımcıların cinsiyetinin ve program türünün verdikleri cevaplarda fark yaratıp yaratmadığını sınamak için hem başarı, hem de başarısızlık durumlarına yapılan şans, çaba, yetenek ve zorluk ile ilgili atıfların skorları varyans analizi yardımıyla karşılaştırılmıştır.

Parametrik yöntemlerden iki veya daha fazla değişkenin karşılaştırmasında kullanılan F istatistiği diğer birçok yöntem gibi normal dağılım varsayımı kullanan bir yöntemdir. Normal dağılım koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin sınanması amacıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri kullanılabilir. Bu değerlerin $-2 < X < +2$ arasında değerlerin olması istenmektedir (Şencan, 2002: 459). Bu konuda bir ihlal olması durumunda ise merkezi limit teoremine göre örnek sayısının 40'tan fazla olmasından dolayı verilerin normal dağılım koşulunu sağlayacakları varsayılır (Lumley vd., 2002: 153). Çalışmada elde edilen değerler aşağıda tablo 4'de belirtilmiş olup, normal dağılım varsayımını ihlal eden değişken olmadığı görülmüştür.

Tablo 4: Atfetme değişkenlerine ait çarpıklık ve basıklık değerleri

Atfetme Değişkenleri	Sayı	Çarpıklık		Basıklık	
		İstatistik	Std. Hata	İstatistik	Std. Hata
Başarı Çaba	389	-1,041	0,124	0,997	0,247
Başarı Şans	389	-0,614	0,124	-0,397	0,247
Başarı Yetenek	389	-0,509	0,124	-0,639	0,247
Başarı Zorluk	389	-0,969	0,124	0,199	0,247
Başarısızlık Çaba	389	-0,712	0,124	-0,463	0,247
Başarısızlık Şans	389	-1,119	0,124	0,732	0,247
Başarısızlık Yetenek	389	-0,693	0,124	-0,351	0,247
Başarısızlık Zorluk	389	-1,702	0,124	1,856	0,247

4.3.1. Başarı ve Başarısızlık Durumlarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Bulguları

Tablo 5'de başarılı olma ve başarısız olma durumlarında atfedilen faktörlerin ortalamalarının farklılığını test etmek amacıyla yapılan Tek Yönlü Varyans (One way Anova) analizi bulguları verilmektedir.

Tablo 5: Başarılı ve Başarısız Olma Durumlarına Göre Faktör Ortalamalarının Karşılaştırılması Bulguları

Zorluk	Kareler Toplamı	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	23,080	1	23,080	29,561	0,000
<i>Grup içi</i>	605,851	776	0,781		
<i>Toplam</i>	628,931	777			
Yetenek	Kareler Toplamı	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	35,419	1	35,419	45,637	0,000
<i>Grup içi</i>	602,257	776	0,776		
<i>Toplam</i>	637,676	777			
Şans	Kareler Toplamı	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	2,720	1	2,720	3,119	0,078
<i>Grup içi</i>	676,766	776	0,872		
<i>Toplam</i>	679,486	777			
Çaba	Kareler Toplamı	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	32,495	1	32,495	48,470	0,000
<i>Grup içi</i>	520,242	776	0,670		
<i>Toplam</i>	552,737	777			

Bu verilere göre; Başarılı ve başarısız olma durumları dikkate alındığında öğrencilerin atfettikleri faktörlerin ortalamalarının Zorluk, Yetenek ve Çaba faktörleri açısından birbirinden farklı olduğu %5 hata payında söylenebilir. Bu durumda zorluk, yetenek ve çaba faktörleri için H_{01} hipotezi reddedilirken, şans faktörü için H_{01} hipotezi kabul edilecektir. Ortalama farklılar iki gruba ilişkin yapıldığından çoklu post-hoc analiz yapılamamıştır.

Tablo 6'da ise faktör grupları açısından atfetme skorları arasında varsa farklıların sınanması amacıyla tekrar tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Bu amaçla veriler atfetme skorları, başarı/başarısızlık durumu ve faktörler (zorluk, yetenek, şans ve çaba) şeklinde verilere dönüştürülerek analiz edilmiştir. Elde edilen sonuca göre ilgili H_{02} hipotezi reddedilmiştir. Buna göre atfetme skorlarının ortalaması birbirinden % 5 hata payında farklılık göstermektedir. Bu amaçla yapılan post-hoc analizi sonuçları Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6: Faktörlere Göre Ortalama Atfetme Skorlarının Karşılaştırılması Bulguları

Atfetme	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	57,332	3	19,111	23,724	0,000
<i>Grup içi</i>	2516,540	3124	0,806		
<i>Toplam</i>	2573,872	3127			

Post-hoc çoklu analizde faktör grup ortalama skorlarının eşit veya eşit olmayan varyans varsayımı kapsamında elde edilen Levene's istatistiği 0,69 ve P değeri 0,558 bulunmuştur. P değeri(0,558) >0,05 olduğundan; faktör varyanslarının homojen olması varsayımına göre LSD testi sonuçları aşağıdaki Tablo 7'de verilmektedir.

Tablo 7: Faktörlere Göre Post Hoc Sonuçları (LSD)

Faktör	Faktör	Ortalama fark	Std. Hata	P
Zorluk	Yetenek	0,029	0,045	0,916
	Şans	0,132	0,045	0,020
	Çaba	-0,238	0,045	0,000
Yetenek	Zorluk	-0,029	0,045	0,916
	Şans	0,102	0,045	0,109
	Çaba	-0,267	0,045	0,000
Şans	Zorluk	-0,132	0,045	0,020
	Yetenek	-0,102	0,045	0,109
	Çaba	-0,370	0,045	0,000
Çaba	Zorluk	0,238	0,045	0,000
	Yetenek	0,267	0,045	0,000
	Şans	0,370	0,045	0,000

Yapılan çoklu karşılaştırma LSD sonucuna göre; Çaba faktörünün zorluk, yetenek ve şans faktör skorları ortalamasından daha büyük olduğu; Zorluk faktör ortalamasının şans faktörü ortalamasından daha büyük olduğu anlaşılmış olup bu skor farklılıklarının %5 hata payında anlamlı olduğu söylenebilir. Zorluk ile yetenek arasında ve yetenek ile şans arasında skor ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık %5 hata seviyesinde bulunmamıştır. Zorluk ve yetenek arasında farklılık oluşmamasında temel sebebin başarılarında etkili temel faktörü yetenek olarak değerlendiren katılımcıların, başarısızlıklarında etkili temel faktörün zorluk olarak algılanması olduğu düşünülebilir. Diğer Atfetme faktörlerine verilen cevapların ise genel olarak birbirinden ayrıştığı görülmektedir.

4.3.2. Cinsiyet Faktörüne Göre İç İç Gruplu Varyans Analizi Bulguları

Değişik değişken ya da grupların etkilerini daha fazla tekrarlarla incelemek için iç içe varyans analizinden yararlanılır. Çeşitli koşul ya da şartlarda yapılmış denemeler ana koşul altında birleştirilerek iç içe gruplar oluşturulur ve varyans analizi ile

değerlendirilir (Özdamar, 2002: 457). Tablo 8’de Cinsiyet faktörü için yapılan varyans analizine yer verilmiştir. Cinsiyet Değişkeni dikkate alındığında öğrencilerin atfetme skor ortalamaları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Başarı ve Başarısızlık Gruplarına Göre Atfetme Skor Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Kaynak	Type III Kareler Toplamı	s.d	Ortalama Kare	F	P
Düzeltilmiş Model	37,171(a)	3	12,390	15,259	0,000
Intercept	29693,747	1	29693,747	36568,461	0,000
Basari/Başarısızlık	17,831	1	17,831	21,959	0,000
Cinsiyet(Başari)	19,365	2	9,683	11,924	0,000
Hata	2536,701	3124	0,812		
Toplam	33102,000	3128			
Düzeltilmiş Toplam	2573,872	3127			

a R Squared = ,014 (Adjusted R Squared = ,013)

Tablo 8 verilerine göre başarı ve başarısızlık durumlarında öğrencilerin atfettiği nedenlerin skor ortalamaları önemli derecede ($F = 21,959$ ve $0,0001 < 0,005$) birbirinden farklıdır. Bu farklılıkta cinsiyetin etkisi olup olmadığı ile ilgili sonuçlara ($F = 11,924$ ve $0,0001 < 0,005$) baktığımızda, cinsiyetin verilen cevaplarda farklılık oluşturduğu görülmektedir. Bununla ilgili kurulan H_0 hipotezi reddedilir. Buna göre atfetme skorları başarı ve başarısızlık durumunda farklı iken cinsiyetin de bu konuda anlamlı bir etkisi vardır. Bu sonuca göre erkeklerin ve kızların başarı ve başarısızlık durumlarını farklı sebeplere bağladıkları söylenebilir. Cinsiyet değişkeninin başarı ve başarısızlık durumlarında hangi faktör açısından farklı olup olmadığını belirlemek amacıyla cinsiyete göre tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar aşağıdaki Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Cinsiyete Göre Başarı ve Başarısızlık Durumlarında Atfetme Skorlarının Karşılaştırılması Bulguları

Başarı Zorluk	Kareler	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	0,226	1	0,226	0,383	0,536
<i>Grup içi</i>	227,190	388	0,590		
<i>Toplam</i>	227,416	389			
Başarı Yetenek	Kareler	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	6,649	1	6,649	7,808	0,005
<i>Grup içi</i>	327,817	388	0,851		
<i>Toplam</i>	334,465	389			
Başarı Şans	Kareler	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	0,110	1	0,110	0,123	0,726
<i>Grup içi</i>	343,725	388	0,893		
<i>Toplam</i>	343,835	389			
Başarı Çaba	Kareler	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	3,436	1	3,436	4,139	0,043
<i>Grup içi</i>	319,577	388	0,830		
<i>Toplam</i>	323,013	389			
Başarısızlık	Kareler	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	0,749	1	0,749	0,764	0,383
<i>Grup içi</i>	377,225	388	0,980		
<i>Toplam</i>	377,974	389			
Başarısızlık	Kareler	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	0,436	1	0,436	0,625	0,430
<i>Grup içi</i>	268,298	388	0,697		
<i>Toplam</i>	268,734	389			
Başarısızlık	Kareler	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	0,567	1	0,567	0,670	0,414
<i>Grup içi</i>	325,996	388	0,847		
<i>Toplam</i>	326,563	389			
Başarısızlık	Kareler	s.d	Ortalama Kare	F	P
<i>Gruplar arası</i>	0,000	1	0,000	0,001	0,978
<i>Grup içi</i>	196,046	388	0,509		
<i>Toplam</i>	196,047	389			

Tablo 9'da görüldüğü gibi öğrencilerin başarılı olduklarının ifade edildiği örnek olayda başarılarının sebebini çaba ve yeteneğe atfetme düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Fakat bu farklılık başarısızlık örnek olayı ile ilgili olarak gözlenmemiştir. Bunun temel sebebi olarak öğrencilerin başarısızlık durumunun

nedenleri ile ilgili bazı ortak ön yargılara sahip olmaları gösterilebilir. Başarı durumundaki çaba ve yetenek ile ilgili farklılığın ise kız ve erkeklerin bugüne kadar başarı elde ettikleri farklı olaylar karşısında farklı atfetme gözlemlerine sahip olmasından kaynaklanması olasıdır.

4.3.2. Program Türü Faktörüne Göre Farklılık Analizi Bulguları

Tablo 10'daki verilere göre ise başarı ve başarısızlık durumlarında öğrencilerin atfettiği nedenlerin skor ortalamaları önemli derecede ($F = 24,818$ ve $0,0001 < 0,005$) birbirinden farklıdır. Program türünün yani öğrencinin okuduğu programın yapısının öğrenci atfetmesinde etkili olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bulunan sonuç; ($F = 1,591$ ve $0,204 > 0,005$) olduğundan program türünün başarı ve başarısızlık konusundaki atfetme skorlarına etkisi olmadığını savunan H_{04} hipotezi kabul edilir. Buna göre atfetme skorları başarı ve başarısızlık durumunda farklı iken program türünün bu konuda bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Tablo 10: Başarı ve Başarısızlık Gruplarına Göre Atfetme Skor Ortalamalarının Program Türüne Göre Karşılaştırılması

Kaynak	Type III Kareler Toplamı	s.d	Ortalama Kare	F	P
Düzeltilmiş Model	20,407(a)	3	6,802	8,322	0,000
Sabit Terim	27139,007	1	27139,007	33202,828	0,000
Basari/Başarısızlık	20,285	1	20,285	24,818	0,000
Program(Başarı)	2,602	2	1,301	1,591	0,204
Hata	2553,465	3124	0,817		
Toplam	33102,000	3128			
Düzeltilmiş Toplam	2573,872	3127			

a R Squared = ,008 (Adjusted R Squared = ,007)

5. SONUÇ

Motivasyon konusundaki literatür yetenek, motivasyon ve performans arasındaki ilişkiye değinmektedir (Vroom, 1964: 16). Burada söz konusu olan bireyin kendi yetenekleri konusundaki algısının göstereceği davranış konusundaki motivasyonunu etkilemesidir. Başarı ve başarısızlığımızı yükleme tarzımızın ilerde yapacağımız davranışlar üzerinde çok önemli etkileri olmaktadır. Belirli bir göreve başlarken, başarı derecemizle ilgili beklentilerimiz, bundan önce benzer şartlarda yaptığımız yüklemelerin etkisini taşımaktadır (Duman, 2004: 8). Öğrencilerin dersler konusunda gösterdikleri çaba ve yeteneklerinin sonuçları ile ilgili algıları, gelecekte başarıya ulaşmak konusunda gösterecekleri davranış biçimlerini etkileyecek bir faktördür. Eğer öğrenci bir dersten başarılı olmak için yeterince çaba gösterdiği halde başarısız sonuçlar ile karşılaşır, bu başarısızlığın sonucunu sınavların zorluğu, şanssızlık gibi dışsal

değişkenlere ya da ders konusunda yetenek eksikliği gibi içsel bir değişkene bağlayacaktır. Öğrencinin yeterli çabayı gösterdiği halde benzer sonuçlarla sürekli karşılaşması, öğrencinin bu durumun sebebini kendi yetenek eksikliğine bağlamasına sebep olacaktır. Bu durum gelecekte öğrencinin gösterdiği çabayı olumsuz etkilemekle birlikte, öğrencinin kendine güvenini azaltacaktır. Eğer öğrenci bir dersten başarılı olmak için yeterli çaba gösterdiğinde bazen başarılı bazen başarısız sonuçlar elde ediyorsa bu durum öğrencinin başarısının sebebi olarak şans faktörünü görme eğilimini arttıracaktır. Eğer öğrenci bir dersten başarılı olmak için yeterli çaba göstermediği halde sürekli başarılı sonuçlar elde ediyorsa bu durumda başarısının sebebini kendi yeteneklerine ya da zorluk derecesinin düşüklüğüne bağlayacaktır. Bu durumda, dersler konusunda fazla çaba göstermemeye devam etme eğiliminde olacaktır. Bu noktada öğrencilerin çaba ve yetenek konularında algılarının düzgün gelişebilmesi için öğrencilere ders başarıları konusunda verilen çıktılarının doğru olması önem kazanmaktadır.

Yükleme teorisine göre başarmayı gerektiren görevlere girişme veya bunların kaçınma eğilimi, bireylerin geçmiş hayat tecrübeleriyle ilgili olarak ne düşündüğüne ve bu tecrübelerini nasıl algılayıp yorumladığına bağlıdır (Arik, 1996: 316-317). Öğrenci okul hayatında çabanın karşılığını başarı olarak görme eğilimi kazanmazsa ya da yeteneklerinin alanında başarılı olmaya yetmeyeceğine inanırsa, iş hayatında başarılı olabilmek için gerekli olan davranışları sergilemekte sıkıntı çekebilecektir. Bu noktada eğitimcilerin, başarının ve başarısızlığın temel sebebini bireyin kendi içsel çaba ve yeteneği olduğunu pekiştirici davranışlar sergilemeleri, derslerinde ve sınavlarında öğrencinin çabasını ve yeteneğini destekleyen uygulamaları ve ödülleri kullanmaları önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arik, İ. Alev (1996), *Motivasyon ve Heyecana Giriş*, Çantay Yayınevi, İstanbul.
- Arkoç, S. Ayşen (1998), *Sosyal Psikoloji*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Bettman, James R. and Barton A. Weitz (1983), "Attributions In The Board Room: Causal Reasoning In Corporate Annual Reports", *Administrative Science Quarterly*, Vol. 28, No. 2, pp. 165-183.
- Blefare, Michael A. (1994), "An Examination of Weiner's Attribution of Emotions and Achievement Motivation in A Classroom Context", *Thesis (M.A. (Ed.))*, Simon Fraser University.
- Bond, Michael H., Leung, Kwok ve Wan, Kwok C. (1982), "The Social Impact Of Self-Effacing Attribution: The Chinese Case", *The Journal of Social Psychology*, Vol: 118, pp.157-166.
- Can, Halil, Öznur Aşan ve Eren Miski Aydın (2006), *Örgütsel Davranış*, Arıkan Basın Yayın, İstanbul.
- Chen, Shun-Wen, Hsiou-Huai Wang, Chih-Fen Wei, Bih-Jen Fwu and Kwang-Kuo Hwang (2009), "Taiwanese Students' Self-Attributions For Two Types Of Achievement Goals", *The Journal of Social Psychology*, vol: 149, No: 2, pp.179-183.

- Cort, Kathryn T., David A. Griffith and D. Steven White (2007), “An Attribution Theory Approach For Understanding The Internationalization Of Professional Service Firms”, *International Marketing Review*, Vol.24, No. 1, pp.9-25.
- Duman, Bilal (2004), “Attribution Theory (Katki=Anlam Yükleme Teorisinin) Öğrenme-Öğretme Sürecinde Öğrencilerin Öğrenilmiş Çaresizliği Üzerindeki Etkisi”, *13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, İnönü Üniversitesi, Malatya, ss.129-131.
- Erdoğan, Nihat ve Medihan Beyaz (2002), “Başarı Değerlemede Atfetme Hatası ve Bir Araştırma”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, ss.65-83.
- Folkes, Valerie S. (1984), “Consumer Reactions To Product Failure: An Attributional Approach”, *Journal of Consumer Research*, Vol.10, No.4, pp.398-409.
- Gronhaug, Kjell and J.S. Falkenberg (1994), “Success Attributions Within And Across Organizations”, *Journal of European Industrial Training*, Vol.18, No.11, pp.22-29.
- Güler, Burcu K. (2006), “İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların İncelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt.55, No.1, ss.373-394.
- Heider, Fritz (1958), *The Psychology of Interpersonal Relations*, John Wiley & Sons, New York.
- Lumley, Thomas, Paula Diehr, Scott Emerson and Lu Chen (2002), “The Importance of The Normality Assumption in Large Public Health Data Sets”, *Annual Review of Public Health*, Vol.23, pp.151-169.
- Mansourian, Yazdan and Nigel Ford (2007), “Web Searchers’ Attributions Of Success And Failure: An Empirical Study”, *Journal of Documentation*, Vol.63, No.5, pp.659-679.
- Özdamar, Kazım (2002), *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*, Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- Öztürk, Hande (2007), “Self-Serving Biases Of Students And Teachers”, *Sabancı Üniversitesi Uluslararası Yabancı Dil Eğitimi Konferansı*, Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- Seligman, Martin E.P. (1975), *Helplessness: On Depression, Development and Death*, W.H. Freeman and Company, San Francisco.
- Slocum, John W. and Don Hellriegel (2007), *Fundamentals of Organisational Behaviour*, Thomson South-Western, China.
- Specht, Nina, Sina Fichtel and Anton Meyer (2007), “Perception And Attribution Of Employees’ Effort And Abilities The Impact On Customer Encounter Satisfaction”, *International Journal of Service Industry Management*, Vol.18, No.5, pp.534-555.
- Struthers, C. Ward, Deborah L. Miller, Connie J. Boudens and, Gemma L. Briggs (2001), “Effects of Causal Attributions on Coworker Interactions: A Social

Motivation Perspective”, *Basic And Applied Social Psychology*, Vol.23, No.3, pp.169–181.

Şencan, Hüner (2002), *Bilimsel Yazım*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fak. Yayınları, İstanbul.

Vroom, Victor H. (1960), *Some Personality Determinants of the Effects of Participation*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J.

Vroom, Victor H. (1964), *Work and Motivation*, Wiley, New York.

Weiner, Bernard (1984), Principles For A Theory Of Student Motivation And Their Application Within An Attributional Framework, *Research On Motivation In Education* Vol.1, Orlando, Fl: Academic Pres, pp.15-38.

Weiner, Bernard (1985), “An Attributional Theory of Achievement Motivation and Emotion”, *Psychological Review*, Vol.92, No.4, pp.548-573.

Weiner, Bernard (2000), “Attributional Thoughts About Consumer Behavior”, *Journal of Consumer Research*, Vol.27, No. 3, pp.382-387.

